

PAVAO TIJAN

SENJSKO GROBLJE SV. VIDA¹

Lijep je običaj, da se ljudi barem jedamput u godini sjete svojih milih, koji su se preselili s ovoga svijeta.

Kult mrtvih star je valjda kao i čovječanstvo. S kultom mrtvih spojena je i vjera u prekogrobni život. Ta vjera u život iza smrti svojina je svih vjekova i svih naroda, pa bili oni i najprimitivniji u svojoj kulturi. Radi prekogrobnoga života ljudi časte svoje mrtve, sjećaju ih se i na uspomenu im podižu spomenike. Poganski narodi podizali su svojim mrtvacima velike i krasne spomenike. Egipatski faraoni grade piramide i u zidove pećina klešu grobnice. Grobnica kralja Mausola bila je jedno od najboljih djela klasičke grčke arhitekture. I kod ostalih naroda ima mnogo lijepih i velikih nadgrobničkih spomenika, ali svi ti spomenici u svoj svojoj veličini i ljepoti ne doimaju se naše duše kao jednostavni kršćanski grobovi u katakombama ili koje seljačko kršćansko groblje. Priznajemo, da je poganski svijet pokazao svu svoju moć i znanje u svojim nadgrobničkim spomenicima, ali u isti čas dok se tim spomenicima divimo, vidimo sve one nevolje, nasilja i izrabljivanja siromašnog i potlačenog svijeta, koji je morao za volju svojih gospodara da se muči i kini, dok se ti spomenici ne podignu. Tada u takvim grobnicama ne možemo vidjeti ljubav k preminulome, već samo ispraznost i taštinu.

Kršćanstvo je tek unijelo u ljudski život pravi kult mrtvih. Kršćanin dariva svoga preminuloga bližnjega zemlji, od koje je i postao, moli Svemogućega, da se smiluje pokojnikovoj duši, a uz to se i sam sjeća, da će i po njega doći smrt i da će i on jednom stupiti pred sud božji.

Zato kršćani već od najstarijih vremena stavljaju na grobove svojih milih simbol kršćanstva - križ spasenja i mučenicima palmu pobjede.

Nad grobovima se sastajalo i molilo i taj običaj održao se do danas i trajat će valjda, dok bude i svijeta.

Pokušaji modernih pogana, da spaljuju mrtvace ne će uspjeti.

Da počaste uspomenu svojih milih ljudi su počeli grobove kititi i graditi spomenike od kamena, da se uspomena što više sačuva. Tako su nastala današnja uređena groblja.

Najljepše groblje na svijetu bit će po svoj prilici Campo Santo u Genovi. Ovo veliko groblje puno je mramornih spomenika, jer u Genovi vlada običaj da i najveći siromašak mora prištediti toliko, da, kad umre, ima kameni spomenik.

---

¹ Novinski članak *Senjsko groblje sv. Vida* napisao je i objavio u dnevniku *Narodna politika*, 17. studenog 1928, Pavao Tijan. Poradi njegove dokumentacione vrijednosti i povijesne distance Uredništvo *Senjskog zbornika* 19/1992. isti članak objavljuje doslovno prepisan. S dopuštenjem autora urednik je članak popratio bilješkama i na taj način dijelom dopunio neke praznine do kojih dolazi čitatelj 65 godina nakon objavljivanja. I članak i bilješke traže još dopuna i potrebno je da se jednom kompleksnijom studijom obradi prošlost senjskoga groblja. Tu inicijativu ostavljamo mladima da dovrše.

Lijepih groblja ima i kod nas.

Jedno od najljepših groblja kod nas, mislim, da je groblje u Senju.

Položeno je na vrlo zgodnom mjestu dva kilometra daleko od grada, prema Senjskoj Drazi. Nalazi se na maloj ravnici podno jednog gustog crnogoričnog gaja i strmih stijena,² odakle se pruža lijep pogled na more i otoke.

Usred groblja se nalazi crkvice sv. Vida, a po njoj se i groblje tako zove.

Ovo nije najstarije senjsko groblje. Ne zna se pouzdano, kada su se ovdje počeli pokapati mrtvaci, jer su podaci o tome izgorili za vrijeme požara gradskog arhiva. Po svojoj prilici se počelo pokapati u ovom groblju tridesetih godina prošloga vijeka. Najprije su u groblju pokopane kosti, što su ih u svečanom sprovodu s glazbom prenesli iz starog groblja Sv. Petra.³ Groblje sv. Petra nalazilo se blizu gradskih zidova. Tu se nalazilo do 1558. g. franjevački samostan, kojega je dao general Lenković iz strateških razloga porušiti.⁴ Franjevcima je sazidao iste godine novi samostan i crkvu unutar gradskih zidova. U tom novom samostanu nalazi se danas biskupsko sjemenište.⁵ Kad je samostan bio porušen, pretvorili su zemljište samostana u groblje, a to je bilo to zgodnije, što se je već i prije oko samostana pokapalo. To je groblje postalo s vremenom premaleno, jer su se uz okoliš groblja izgradile neke vile,⁶ počelo se pomišljati na uređenje novoga groblja. Novo groblje uređeno je, kako rekostmo, tridesetih godina prošloga vijeka oko kapelice sv. Vida.⁷ I sama kapelica sv. Vida je iz novijega vremena. Sagrađena je god. 1849. nastojanjem i troškom senjskih građana Josipa Markovića, Antona Skorića i Vincenca Kriškovića, kako to kažu natpisi na pločama u kapelici. Oltarna slika sv. Vida potječe još iz stare kapelice sv. Vida, koja se nalazila na zemljištu nedaleko današnjega groblja i od nje se vide još ostaci zidova. Govori se, da je i tu kapelicu dao porušiti god. 1558. general Lenković, ali je to teško vjerovati, jer ne bi tom prilikom ostali zidovi, koji danas mogu služiti kao zaklonište. Dok se nije sagradila nova kapelica, oltarna se slika čuvala u sakristiji katedrale.

Kako se groblje nalazi uz korito periodične gorske bujice, trebalo ga je ograditi jakim zidom, da voda ne prodre u groblje. Godine 1851. podignut je jak zid od tesanog kamena i u jednom uglu uklesan je ovaj natpis: » S neba, mili Bože, štiti od oluja, što puk senjski mira radi preminuvših željno gradi god. 1851. (MDCCCLI.)« Međutim ni ovaj zid nije mogao groblje potpuno očuvati od poplave, jer nije bila bujica regulirana. Tako je god. 1856. mnogo stradalo groblje od proloma oblaka nad dragom Lukovicom. Tada je voda nosila u more križeve, lijesove i stabla. Po prilici pred četrdeset godina dovršena je regulacija senjske bujice i tako su groblje i grad potpuno osigurani od poplave. Najstariji

² Senjsko groblje sv. Vida uređeno je na sjevernim obroncima brda Trbušnjak uz korito reguliranoga senjskog Potoka i stare Jozefinske ceste.

³ O gradskom groblju Sv. Petar vidi A. Glavičić, *Stara i nova groblja u Senju i okolici*, Senjski zbornik 19/1992 (dalje: SZ 19/1992).

⁴ O crkvi sv. Franje kao kasno srednjovjekovnom groblju uskoka i senjskih građana vidi A. Glavičić, *Stara i nova groblja u Senju i okolici*, SZ 19/1992.

⁵ Od godine 1945. do danas u bivšem samostanu i sjemeništu nalaze se društveno-političke zajednice i služba Kotara i Skupština općine Senj.

⁶ Od godine 1800. uz Staru cestu i uređeno Knežićevo šetalište, (tzv. "Aleja") započeli su imućniji senjski građani na svojim posjedima graditi za ono vrijeme luksuzne kuće-ljetnikovce. O tim zgradama i posjedima izvan gradskih zidina bit će priređen poseban prilog u *Senjskom zborniku* 20/1993.

⁷ Vidi A. Glavičić, *Stara i nova groblja u Senju i okolici*, SZ 19/1992. i P. Tijan, *Senj (kulturno-historijska šetnja gradom po priloženom tlocrtu)*, Zagreb 1931, str. 32 (br. 56) i str. 33 (br. 58).

spomenik na današnjem groblju potječe iz godine 1707. To je veliki kameni križ (3 m visok) na kamenom podnožju.⁸ Na gornjem dijelu uklesano je nevještom rukom: »S. Ivan Nepomucni«, a na donjem dijelu godina 1707. Taj križ je prenešen iz starog groblja. Najstariji nadgrobni natpis na ovom groblju potječe iz 1836. godine.⁹

Starijih nadgrobni natpisa imade u kripti stolne crkve i u crkvi sv. Franje. U kripti stolne crkve pokopali su se crkveni i svjetovni odličnici do g. 1868., kada je zadnji mrtvac tamo zakopan. Iza velikog oltara u posebnoj grobnici sahranjen je veliki senjski dobročinitelj, biskup Ožegović. U crkvi sv. Franje pokopali su se uskočki vojvode i prenešeno je nekoliko mrtvih tjelesa iz crkve sv. Petra. Imade nekoliko grobova još u crkvi sv. Marije na Artu i oko pravoslavne crkve.¹⁰ Danas imadu pravoslavni svoj odio uz katoličko groblje.

Na današnjem Frankopanskom trgu, gdje se do nedavna nalazio samostan Pavlina, nalazili su prigodom kopanja jama za nasade mrtvačke kosti.¹¹ To su bile vjerojatno kosti pokopanih Pavlina.

Sada se ne zna, koliko je već mrtvacu pokopano na novom groblju, jer se nije dosada vodila službena evidencija (do 1925). Odsada će biti vođeno posebno knjigovodstvo i groblje će se dalje uređivati prema regulatornoj osnovi groblja, koju je izradilo današnje gradsko zastupstvo.¹²

⁸ Prema navodima P. Tijana ovaj stari kameni križ sv. Ivana Nepomuka prenesen je iz starog groblja sv. Petra.

⁹ Prof. P. Tijan navodi da je najstariji natpis u novom groblju sv. Vida iz godine 1836. To vjerojatno navodi na temelju vlasti tog opažanja budući da se natpis u to vrijeme nalazio na svome mjestu. Ova i druge nadgrobne ploče nestale su zbog nemara uprave groblja ali i općinskih vlasti, koje su imale mogućnosti da zaštite stare grobove, da ih urede kao dio naše baštine i sjećanje na mnoge znamenite građane. I zbog toga više ne može stajati naša "kičnica" da se senjsko groblje ubraja među najljepša groblja u Hrvatskoj. Istina je da je senjsko groblje jedno od većih i bolje uređenih gradskih groblja u Hrvatskoj i da još nije kasno da se zaustavi prekapanje starih grobova i devastacija nadgrobni spomenika i njihova "ne baš nužna već pomodna" zamjena mramornim pločama. Izgled grobova, osobito starijih, trebala bi odobravati općinska stručna komisija potpuno kompetentna da odbije svaki neprimjeren prijedlog ili želju.

¹⁰ Vidi A. Glavičić, *Stara i nova groblja u Senju i okolici*, SZ 19/1992. i P. Tijan, *Senj (kulturno-historijska šetnja gradom po priloženom tlocrtu)*, Zagreb 1931, str. 43 (br. 95).

¹¹ Vidi A. Glavičić, *Stara i nova groblja u Senju i okolici*, SZ 19/1992.

¹² U pismu prof. P. Tijana od 24. rujna 1992. nalazi se opširnije obrazloženje kako je izrađena regulaciona osnova groblja sv. Vida godine 1925, a koje u cijelosti navodimo: "Regulatornu osnovu groblja sv. Vida dalo je izraditi gradsko zastupstvo izabrano na općim izborima oko 1925. u kojemu je lista Hrvatskog bloka s načelnikom prof. V. Rivosecchiam imala većinu od 10 zastupnika. Na toj listi bio je izabran i moj otac i načelnik mu je uz još neke poslove povjerio kao glavni zadatak odsjek gradske uprave za groblje. Otac je našao žalosno stanje. Zapravo i nitko nije vodio službenu brigu o groblju. Grobar Stipan Gregović radio je po svojoj savjesti i dobro je to radio. Stvarni gospodar u groblju bio je klesar Frana Žagar, koji je gradio spomenike i grobnice, kako je htio. U općini nije bilo knjigovodstva o groblju ni registra umrlih i pokopanih. Nije se znalo koje su grobnice "vikovične", a koje vremenske, kada treba stare grobove prekapati, što raditi s dotrajalim, razbijenim i srušenim spomenicima i grobnicama. Otac je na licu mjesta zajedno sa Stipanom proučio stvarno stanje

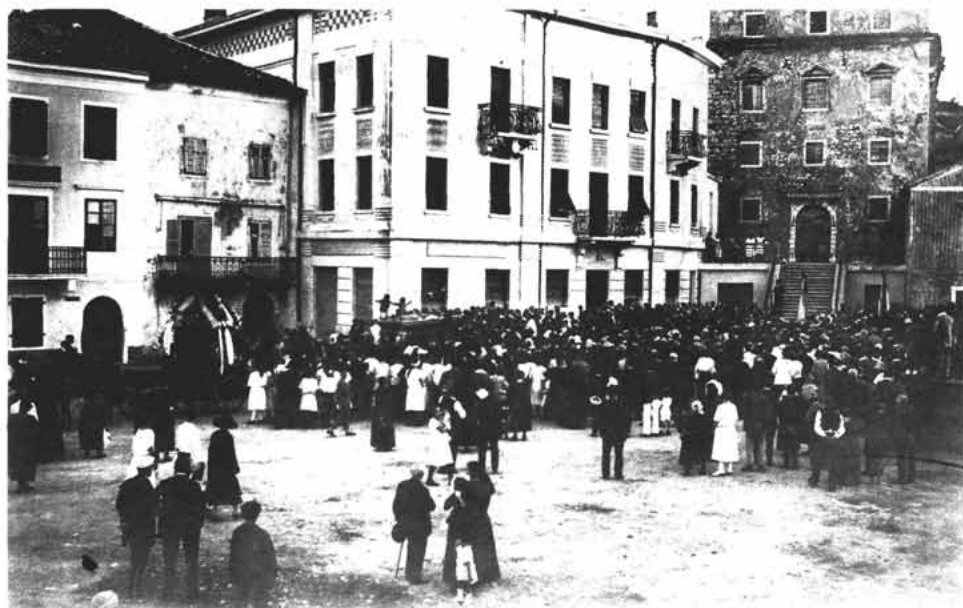

Sl. 1. Današnje senjsko groblje sv. Vida, posljednje počivalište mnogih generacija Senjana i svih onih koji su u Senj došli i u njemu djelovali; snimak od zapada, oko 1945.

Najljepše grobnice nalaze se na povišenom platou pod gajem. To su velike monumentalne grobnice najodličnijih senjskih obitelji nalik na arkade na zagrebačkom Mirogoju. Jednu od tih grobnica gradio je poznati hrvatski kipar Rendić.¹³

i isposlovaio da gradsko poglavarstvo naruči točan plan groblja, koji je izradio ing. Nikolaj Samodaev, ruski izbjeglica i profesor matematike i fizike na gimnaziji. On je u taj plan unio sve zauzete i raspoložive grobove te obiteljske i pojedinačne grobnice, njihovo stanje i trajnost, potrebe uzdržavanja grobnica, rokove dospijevanja za vremenske grobove itd. Kad je imao u redu sve potrebne podatke, naručio je od grobljanske uprave nekih drugih gradova njihove propise i tek onda je uz suradnju Stipana Gregovića napravio prijedlog regulatorne osnove i propisnika za grobljansku službu, koji je gradsko zastupstvo prihvatilo. Da je naše groblje bilo onako lijepo i uredeno između dva rata, najveća je zasluga Stipana Gregovića. On je svoj posao obavljao s ljubavlju, ukusom i poštovanjem prema pokojnicima i njihovoj rodbini. Ovaj posao on je naslijedio od svog oca i u groblju je kao samostalan grobar počeo raditi, ako se ne varam, čim se vratio iz rata. Imao je brojnu obitelj i s njima je živjela i njihova starica majka, koja mu je dokle su joj snage dopuštale, pomagala oko uzgoja cvijeća i ukrašavanja grobova. Oko česme, odmah lijevo od ulaza, uredio je cvjetnjak kojemu su se svi divili. Radio je od zore do mraka, iz groblja se gotovo i nije micao. Kad mu je obitelj bila već toliko narasla, da više nije stala u onu malu stambenu kuću na samom groblju, gradsko poglavarstvo dogradilo je uz kuću još jednu sobu."

¹³ Veliki hrvatski kipar Ivan Rendić zasigurno je na senjskom groblju izradio mramorno poprsje mladog Franje Cikote, studenta prava koji je preminuo 18. prosinca 1891. Vjerojatno su Rendićeva djela i poprsja senjskog veletrgovca Vinka Cikote (preminuo 1873), gradskog senatora dr. Ivana Dobrile (preminuo 1906), te senjskoga knjigoveže i tiskara Huberta Lusteru (preminuo 1892). Ta četiri poprsja uglednih senjskih građana valja stručno obraditi i utvrditi stvarne kipare koji su ih isklesali.

Sl. 2. Prema starom običaju, Senjani na ispraćaju posmrtnih ostataka Dragana Vlahovića od kuće na Obali do groblja sv. Vida. Odavanje počasti rijetko zaslužnom građaninu i gradonačelniku, predsjedniku Trgovačke komore i osnivaču Hrvatskog sokola u Senju, narodnom zastupniku i vjemom sljedbeniku A. Starčevića i pobratimu Josipa Gržanića, Senj, Obala, 12. IX. 1924.

U zidu ispod tih grobnica nalazi se čitav niz drugih lijepih grobnica.¹⁴ Te grobnice su manje, ali također lijepo izrađene. Inače po čitavom groblju imade mnoštvo grobnica, ukusnih ograda, nasada i lijepih kamenih spomenika tako, da drveni križevi pored

¹⁴ Iz pisma prof. P. Tijana u kontekst bilježaka svakako treba unijeti gotovo zaboravljeni senjski običaj vezan uz pokojnika, navodimo: "U groblju je bila mala kućica-mrtvačnica, ali se je u moje vrijeme rijetko upotrebljavala, dok su mrtvaci do sprovoda ležali na odru u svojim kućama. U mrtvačnici su čekali na ukop samo umrli za vrijeme opasnih epidemija, utopljenici i beskućnici. Sprovodi su išli od pokojnikove kuće do velike crkve i onda u groblje posebnim mrtvačkim kolima. Kod unesrećenika, kad je trebala biti obavljena obdukcija išao je sprovod iz bolnice. Sprovodi su bili I. klase, s tri svećenika, mrtvačkom kočijom i kadkad glazbom, i obični. Kod prolaza sprovoda ulicom, dućanima su zatvarana vrata. Za sprovode načelnika i gradskih zastupnika palile bi se svjetiljke ulične rasvjete i na njih bi se objesio crni flor. Njima je i glazba svirala. Postojalo je i Varoško pogrebno društvo, a čini mi se da su i Bunjevci imali nešto slično. Od posebno svečanih sprovoda sjećam se Vlahovićeve. Bio je zanimljiv i jedne godine za vrijeme Aleksandrove diktature svečan pohod pravaške mladeži na Sve Svete sa polaganjem vijenaca na grobove starih pravaša Josipa Geržanića, Drage Vlahovića, M. Rukavine i Rupčića."

mnoštva kamenih spomenika i nasada posve iščezavaju. Prekrasan se pogled širi na groblje s male visoravni, gdje se nalazi rezervoar gradskog vodovoda.

Interesantno je promatrati natpise na nadgrobnim pločama. Imade ih svakojakih. Stihovi su vrlo česti. Neke je ispjevao i Vjenceslav Novak za svoje rođake. Dosta je napisa pisano u lapidarnom slogu s nabranjem časti i zasluga pokojnikovih, ali na starijim pločama stoji pisano uz godinu rođenja i smrti samo: »GRADJANIN SENJSKI«. Tu u groblju senjskom, u gradu mrtvih vidimo svu senjsku slavnu i bogatu prošlost. Dolaze nam u svijest oni ljudi, kojima je dostajalo kazati: »Građanin sam senjski!« i ta je izreka onda imala efekt poznate izreke: »Civis Romanus sum!«

A danas? Građanin senjski znači biti stanovnik primorskoga grada, za koji kažu, da je nekada bio slavan i bogat. Današnji njegovi građani kao da se i ne sjećaju svoje slavne prošlosti, premda drugi kažu, da žive samo od stare slave. Nije tomu tako. Preko godine zaboravljaju na svoje djedove i staru slavu, jer su zaokupljeni dnevnim poslovima i borbom za život.

Ali kad dođu Svi Sveti i Dušni dan pohrle u svečanom ruhu svi na groblje sv. Vida i tamo kite lijepe grobove svojih milih i dragih, mole se za njih i za se, pale svijećice za njih, a kad to obave, šetaju između kamenih spomenika, zelene crnogorice i raznobojnoga cvijeća, postajajući kod kojeg važnijeg natpisa i razmišljajući o staroj slavi i novoj budućnosti.¹⁵ Tada se okrepljeni vraćaju u grad, na dnevni posao, nastojeći dostizavati svoje stare.

DER SENJER FRIEDHOF DES HL. VEIT

Zusammenfassung

Dieser Artikel wurde in der Zeitschrift "Narodna politika" 17. II. 1928 veröffentlicht. Da er noch heute sehr interessant ist, wird er in "Senjski Zbornik" wiedergegeben. Der Autor beschreibt zuerst den Unterschied zwischen dem Totenkult bei der Christen und der Heiden. Danach schildert er den Senjer Friedhof des hl. Veit, als einen der schönsten in Kroatien.

Dieser Friedhof wurde in dreißigen Jahren des XIX. Jh. eingerichtet, und bei ihm wurde 1848 die heutige Kapelle gebaut. Das älteste Denkmal auf dem heutigen Friedhof stammt aus 1707, und ist aus dem alten Friedhof übertragen worden. Das ist ein Steinkreuz mit der Inschrift "S. Ivan Nepomucni". Der Autor erwähnt auch andere Inschriften auf den Grabsteinen. Am Ende schließt er Folgerung: die Bewohner von der Stadt Senj vergessen oft ihre berühmte Vergangenheit, aber wenn sie am Allerheiligen die Gräber ihrer Verwandten besuchen, dann denken sie an den Senjer Ruhm und kehren erstartet in die Stadt zurück.

¹⁵ Tijekom čitave godine, a posebno na Dušni dan - Sve Svete, Senjani posjećuju i kite grobove svojih bližnjih i dragih, istom toplinom i štovanjem kako je to bilo u vrijeme kada je prof. P. Tijan 1928. napisao ovaj članak i oteo zaboravu jedan dio senjske duhovne baštine i pijeteta prema gradu mrtvih Senjana.